

'Sarıkamış' ın Karlı Dağları

S. Vedat Karaarslan, Arkeolog- Elektronik Mühendisi (MSc.)

Jön Türk hareketi ile birlikte başlayan fikri akımların sonucunda Osmanlı Meclis kürsüsünde Osmanlılığın sadece **'Osmanlı Bankası'ndaki Osmanlı'dan başka bir anlam ifade etmediği'** şeklindeki söylemler çok rahatsız edici idi.

Balkan Savaşları (1912-1913) sonucunda Osmanlı'da nüfus kaybı 6.5 milyon kişi, asker kaybı ise 250.000 kişiye yaklaşıyordu. Osmanlı devletinde yaşayan müslüman ahali adeta bir soykırıma tabii tutulmuştu ki bu sayının dünya soykırım tarihinde başka bir örneği yoktur.

Mısır hidivi iken Osmanlı'yı bir hayli uğraştırmış olan Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın torunu **Said Halim Paşa'nın** sadrazamlığı döneminde Almanlar ile bugün de yerinde duran ünlü Said Halim Paşa yalısında Ağustos 1914 de Almanlar ile Osmanlı Devleti arasında bir ittifak anlaşması yapılmıştı.

Bu anlaşma, Osmanlı Devleti **Said Halim Paşa'nın** söylemiyle şeklen bağımsız ancak fiili olarak yabancı devletlerin vesayeti altına girişinin resmileşmesi anlamına geliyordu.

Osmanlı tarihindeki teknolojik yetersizliğin ilk kez öne çıktığı 1683 II. Viyana Kuşatması, 1699 Karlofça Anlaşması ile ilk toprak kaybı ve 93 Harbi, Balkan Savaşları sonrasında gelen bütün gelişmelerin son halkasının kırılması bu 'kumpas' anlaşma ile atılır.

Hasta adam Osmanlı'nın hemen ölmemesi gerektiği 'düvel-i muazzama' tarafından da istendiği için Osmanlı-Alman ittifakı onlar tarafından da gayet olumlu karşılanmıştı.

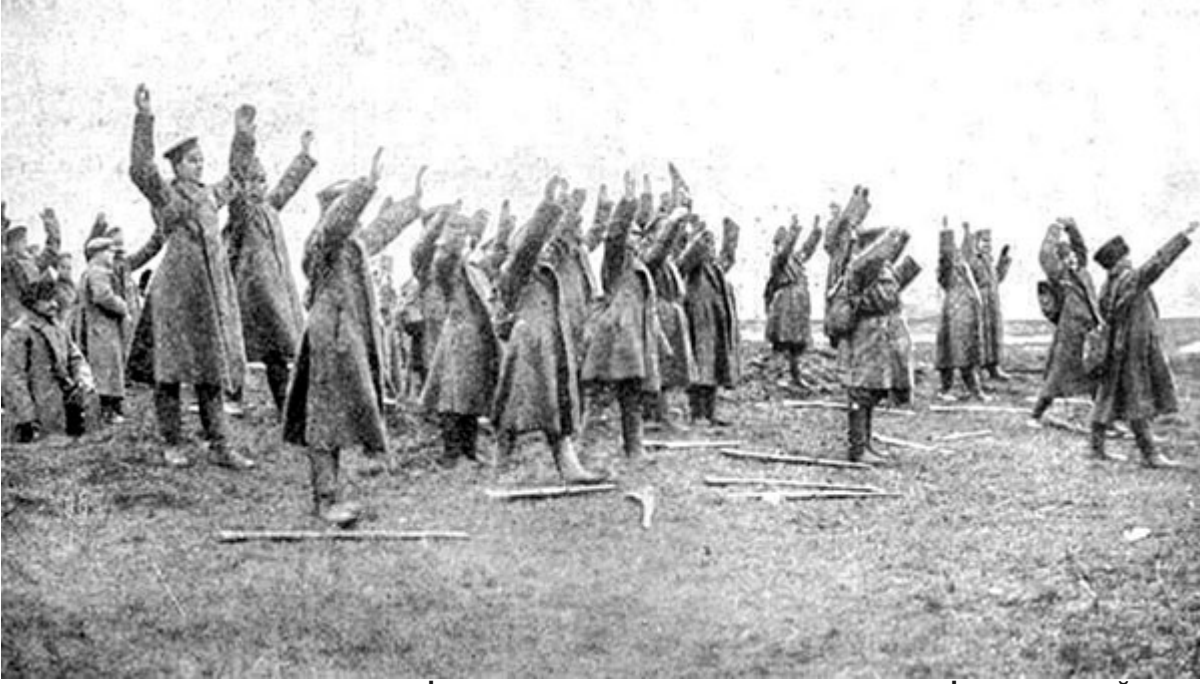
Genelkurmay Başkanı Alman General **Bronsart Paşa**, Kurmayları Alman **Felix Guze** ve **Feldmann**, **Liman Von Sanders**, **Amiral Souchon**, **Van Der Goltz** ve daha nice Alman subay...

Osmanlı Ordusu, müslüman dünyasına kendisinin müslüman olduğu propagandasını dahi Osmanlı Devleti içinde yayacak olan Kayser **II. Wilhelm**' in Doğudaki gözü kulağı olarak Alman subaylarının yönetimi altındaydı. Ordu içinde Başkomutan vekili ve Harbiye Nazırı **Enver Paşa** ve Mısır'da İngilizlere karşı savaşmak üzere buraya giden **Cemal Paşa** öne çıkan isimler olarak göze çarpar.

O zaman ki Prusya şimdiki Polonya sınırları içinde Alman Ordusu, Rusları **Tannenberg** adlı savaşta kesin bir yenilgiye uğratmıştı.

Tannenberg Savaşı'nda Rus askerleri yetersiz ve donanımsız ve mevsim yaz ayı idi. Rus askeri muhabere sistemi ise tamamen dışarıdan dinlemeye müsait şifresiz bir şekilde yapılıyordu. Bu teknolojik zafiyeti iyi kullanan Almanlar, Kudüs yolunda hacca gidenleri korumak üzere kurulan **Töton Şövalyeleri**' nin Litvanya'lılara karşı yenilgilerinin intikamını Rusları bu savaşta yenerek almışlardı. Almanların ikinci hedefi Osmanlı Devleti ile yapılan ittifak anlaşması dolayısıyla Ruslara Doğu da da büyük bir ders vermektir.

Krupp ve **Mausser** (mavzer denilen tüfekleri yapan) fabrikaları ürünleri Alman devletine borçlanma ile emsal fiyatların çok üzerinde ordunun teçhiz edilmesi için Osmanlı Devleti tarafından satın alınıyordu. Almanlar Osmanlı Devleti'ne 5 milyon lira vereceğini de taahhüt ediyorlardı.

TANNENBERG SAVAŞINDA TESLİM OLAN ÇARLIK RUSYASI ASKERLERİ (23-30 AĞUSTOS 1914)

Almanlar, Avrupa topraklarındaki Polonya'daki Tannenberg Savaşı'nda Ruslara karşı kazandıkları zaferin benzerini, Enver Paşa'nın '**turan**' ülküsü ile pekiştirerek doğudaki üstünlüklerini Çarlık Rusya'sına karşı da perçinlemek istiyorlardı. Savaşın doğuya kaydırılması onlar için en önemli hedeflerden biri olmuştu. Osmanlı 3. Ordusunun doğuda Rusları meşgul etmesi tamamen Almanların Osmanlılara dikte ettirdiği bir karardı. 28-29 Ekim 1914 tarihinde Goeben ve Breslau zırhlıları ile Rus limanlarının bombalanması ile başlayan '**kim emir verdi**' gizemliliği Osmanlı 3. Ordusu'nun saldırıya geçmesi kararında bir kez daha yaşanacaktı.

Asker, Balkan Savaşı yorgunu, ulaşımı sağlayacak hayvanlar bitkin, bit hastalığı olarak bilinen tifüs hastalığı yayılmış, hastaneler yetersiz, Osmanlı tarafında ulaşım kol kuvveti ile yapılırken Çarlık Rusya'sında ulaşım demiryolu ile sağlanıyordu.

Bir çerkez beyinin biraz yiyecek ve bir sarık karşılığı olarak almasından dolayı önce **Sarığalmış** adını alan ve daha sonra etrafındaki Sarıçam Ormanlarına izafeten **Sarıkamış** olarak adlandırılan bölge, Selçuklu komutanı Alparslan Bey tarafından alınmış ve Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli bir coğrafik bölgede yer alır.

YAVUZ ZIRHLISI (GOEBEN)

Goeben ve Breslau 'nun Çarlık Rusya'sının limanlarının bombalanmasından hemen sonra Rus Ordusu 1 Kasım 1914 tarihinde Sarıkamış üzerinden Erzurum Pasinlere doğru saldırıya geçmek üzere hareketlenir.

Yaklaşık 3-4 gün içinde Çar Ordusu, Erzurum önlerine kadar ilerledi, çermikleri (kaplıca) ile ünlü merkeze 58 Km uzaklıkta olan **Köprüköy** ve **Azap** (Horasan) bölgelerinde çok kayıp vermelerine rağmen Osmanlı 3.Ordusunun karar almada geç kalışı ve bugün dahi yine '**kim emir verdi**' de geri çekilmeye başlandı tartışmaları içinde geri çekilmeye başlarken bir yandan da Karadeniz'e açılan Rus donanmasının başta Trabzon olmak üzere kıyı şehirlerini bombalayarak Erzurum-Gümüşhane-Trabzon hattını birleştirmek istiyordu. Albay Yergök anılarında Köprüköy ve Azap çatışmaları sonucu kaçan Rus askerlerini '**düşmanın arkasından bakan Osmanlı askerlerine Allah'ın bir lütfu olduğunu**' söylemesine rağmen Osmanlı Ordusu'nun bölük pörçük saldırısının daha organize olması halinde belki de Sarıkamış faciasının yaşanmayabileceğini yazar.

Enver Paşa, cephedeki bu olumsuzluğu görüp 6 Aralık 1914 tarihinde İstanbul'dan Yavuz zırhlısı ile Trabzon'a gelip buradan Erzurum' geçişi tam 6 uzun gün sürmüş, Erzurum'a 12 Aralık tarihinde ulaşmıştı. Rus Çarı II. Nikola ise trenle Sarıkamış'a kadar gelmiş bugün İnkaya köyü olarak bildiğimiz **Saltuklu Mansur Ergin** tarafından 1232 tarihinde inşa edilen **Micingirt Kalesi**'nde konuşlanan birliklerini ziyaret etmişti.

Osmanlı 3. Ordusu'nun komutanı Hasan İzzet Paşa, Enver Paşa'nın Harbiye'den hocası idi... Enver Paşa hocası 3. Ordu komutanına taarruz etmesi emri vermişti ancak kış koşullarından dolayı başarılı olamayacaklarını söyleyince öğrencisi Enver Paşa'dan bir de azar işitir ve sonunda Hasan İzzet Paşa görevinden affını ister..

Bunun üzerine Enver Paşa, kendisini 3. Ordu Komutanı, Alman General Bronsart Paşa'yı 3. Ordu Kurmay Başkanı, diğer Alman Yarbay Felix Guze'yi kurmay başkan yardımcısı olarak tayin eder.

Taarruz... Taarruz...Taarruz...

Osmanlı Devleti, 1912-1913 Balkan faciasından sonra bir hercümerç olan dünya jeopolitiği içinde adeta soykırıma uğrayacak şekilde 6.5 milyon insanının kaybetmişti. Bu taarruz Osmanlı'nın Enver Paşa nezdinde '**turan**' a ulaşma hevesi Almanların ise Tannerberg Savaşı'nda olduğu gibi savaşı daha çok doğuya kaydırarak Rusları oyalama gayesi güdüyordu.

Ancak Osmanlı 3. Ordusu'nun üç düşmanı vardı... Birincisi soğuk, ikincisi Osmanlıların lekeli humma dedikleri tifüs, üçüncüsü ise erzak, teçhizat ve iaşe

sorunu idi...

Osmanlı askeri tam teçhizatlı bir ordu karşısında ciltte ve doku altında donma olarak bilinen 'soğuk ısırtığı' na yenilmiş, sadece askerler arasında değil askeri doktorlar arasında dahi lekeli hummadan (tifüs) ölümler başlamış, askerlerin karlı dağlarda ilerleyebilmesi için ağırlık oluşturan yiyecek ve giyecekleri üzerlerinden atılmaya başlanmıştı. Sarıkamış Harekatı, 22 Aralık 1914- 15 Ocak 1915 arasında 1 aya yakın bir sürede büyük bir facia ile sona ermişti.

Bronsart Paşa, Feldmann, Guze ve nihayet Enver Paşa, binlerce Mehmet'i karlar altında Sarıkamış'ta bırakarak trenle İstanbul'a dönüyorlardı.

[4]

Sağ kaşının üzerindeki hafif beyazlık ile Harp Okulu sıralarında kendisinin ileride önemli bir kişi olacağı sınıf arkadaşları tarafından şaka yollu imada bulunan Enver Paşa, harekat içinde yer alan komutanlarla görüşme dahi yapmaya fırsat bulamayacaktı ya da belki de onlarla yaşanan felaket sonrasında görüşmek istememişti. Karadeniz üzerinden gemi ile gelerek cepheye giden Enver Paşa, kendisine tahsis edilen özel tren ile bu kez Erzurum üzerinden Niğde- İstanbul güzergahı ile İstanbul'a dönecekti. Sarıkamış felaketi İstanbul'da aylarca sonra duyulacaktı.

Ayakta kalan Osmanlı komutanlarından **Hakkı Hafız Paşa** komutasındaki Osmanlı birlikleri Enver Paşa'nın dönüşünden sonra da Rus komutan Yudenich komutasındaki Rus ve Kazaklardan oluşan Rus Ordusu ile süngü savaşına girmiş, siper savaşları yapmaktaydı. Geri çekilmeye çalışan Osmanlı askerleri şehit ediliyor, köylere giren askerler sivil halkı da öldürüyorlardı. Bu Rus Generali Yudenich, daha sonra 8 Nisan 1916 tarihinde Batum üzerinden Karadeniz yoluyla Trabzon'un Sürmene kıyılarına 5000 Rus askerini çıkaracaktı.

Harekat, 22 Aralık 1914- 15 Ocak 1915 arasında 1 aya yakın bir sürede büyük bir facia ile sona ermişti. Ocak 1915 de bu bölgede Türklerin izleri siliniyor köyler yakılıp yıkılıyordu. **Bu savaş, 1821 yılından başlayıp yaklaşık 100 yılı aşkın bir süre içinde Osmanlı'nın 6,5 milyona yakın kayıp vereceği savaş kayıplarının devamı niteliğinde çoğu Türk olan müslüman ahalinin kaybı olarak**

adeta bir 'soykırım' halinde tarihteki yerini alacaktı. [1]

COLMAR VAN DER GOLTZ PAŞA (1843-1916)

Alman Goltz ve Enver Paşa'nın Erzurum'dan ayrılmasından sonra 3. Ordu Komutanlığına getirdiği **Sultan V. Murat**'ın torunu **Behiye Sultan** ile evli olan sınıf arkadaşı **Hafız Hakkı Paşa** binlerce Osmanlı askeri gibi bit kaynaklı tifüs hastalığından öleceklerdi. **Van der Goltz Paşa**'nın son vasiyeti, bir Türk ve bir Alman bayrağıyla İstanbul'un Tarabya semtinde bulunan Alman askeri mezarlığında defnedilmektir. Günümüzde Goltz'un ayyıldız ve haçlı mezarı Alman Büyükelçiliği'nin İstanbul Tarabya'daki yazlık rezidansı içinde yer alır. Sarıkamış faciasının sorumlusu her ne kadar Enver Paşa görünüyorsa da esas komutanın Alman Subaylarında olduğunun bilinmesi gerekiyorsa da Osmanlı 3. Ordusu'ndaki komutanlar arasındaki kararsızlık, önemli rol oynamıştı. Ağustos 1914 de seferberlik eden Osmanlı, Kasım 1914 de I. Dünya Savaşı'na katıldığını resmen ilan etmişti ama Osmanlı Devleti içinde bulunan gayrimüslimleri seferberlik çağrısına uymuyorlar ve silahları olmayanlar Rusya'ya kaçarak ordu içindeki birliklere katılıyor ve çok iyi bildikleri coğrafyayı işgal askerlerine yol göstererek onları yönlendiriyorlardı. Silahları olanlar ise Osmanlı sınırları içinde içeride hükümet güçlerine saldırıyorlardı.

Enver Paşa

Hafız Hakkı Paşa

Hasan İzzet Paşa

Sarıkamış felaketi ile Osmanlı Devleti'nin Sarıkamış Harekatının hemen öncesinde istifa eden Hasan İzzet Paşa'nın yerine Enver Paşa'nın komuta ettiği 3. Ordusu neredeyse ortadan kaldırılmıştı, Kafkas Orduları Komutanı Rus General **Yudenic**, artık Karadeniz kıyılarına kadar ulaşacak ve Erzurum-Gümüşhane-Trabzon üzerinden Karadeniz kıyılarına kadar ulaşacak önündeki en büyük engeli ortadan kaldırmıştı.

Osmanlı tebaası olan bir takım yerli işbirlikçiler ise gerek Çar Ordusu içinde görev alarak gerekse dışarıdan her türlü lojistik desteği yapıyor ve savaşın gereği ne varsa yerine getiriyor ve yol güzergahları ile gidecekleri coğrafik adresleri **1915 yılından önce** 22 Aralık 1914- 15 Ocak 1915 tarihleri arasında vuku bulan Sarıkamış Harekatı sırasında tek tek askerlere göstererek onlara mihmandarlık yapıyorlardı.

Birinci Doğu Halkları Kongresi 1-7 Eylül 1920 tarihinde Bakü'de toplanır. Enver Paşa 'da 235 kişilik delege listesinin içinde kongreye katılır. Kongre'ye İbrahim Tali ile birlikte Enver Paşa'da bir bildiri sunar. Enver Paşa kongreye sunduğu ve Mehmet Emin tarafından çevirisi yapılan bildirisinde ; Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'na girdiği anda kendisini hemen boğmaya çalışan Çarlık Rusya, İngiltere ve müttefiklerine karşı direnirken en azından hayatına kastetmeme sözü veren Almanya'nın yanında savaşa girilmesindeki pişmanlığını dile getirmişti.

İşte Sarıkamış'ın kısa özeti bu idi...

Bütün şehitlerimize Allah rahmet eylesin...

ARKEOTEKNO

[1] Justin McCarthy, Ölüm ve Sürgün, İnkilap Yayınları.

[2] <http://www.sarikamis.bel.tr/tarihi-yerler>

[3] Doğu Halkları Kurultayı Bildirileri, Bakü, 1920

[4] <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/esaret/yazilar/yetkin.htm>

Kaynak link: https://www.arkeotekno.com/pg_426_sarikamis-in-karli-daglari